

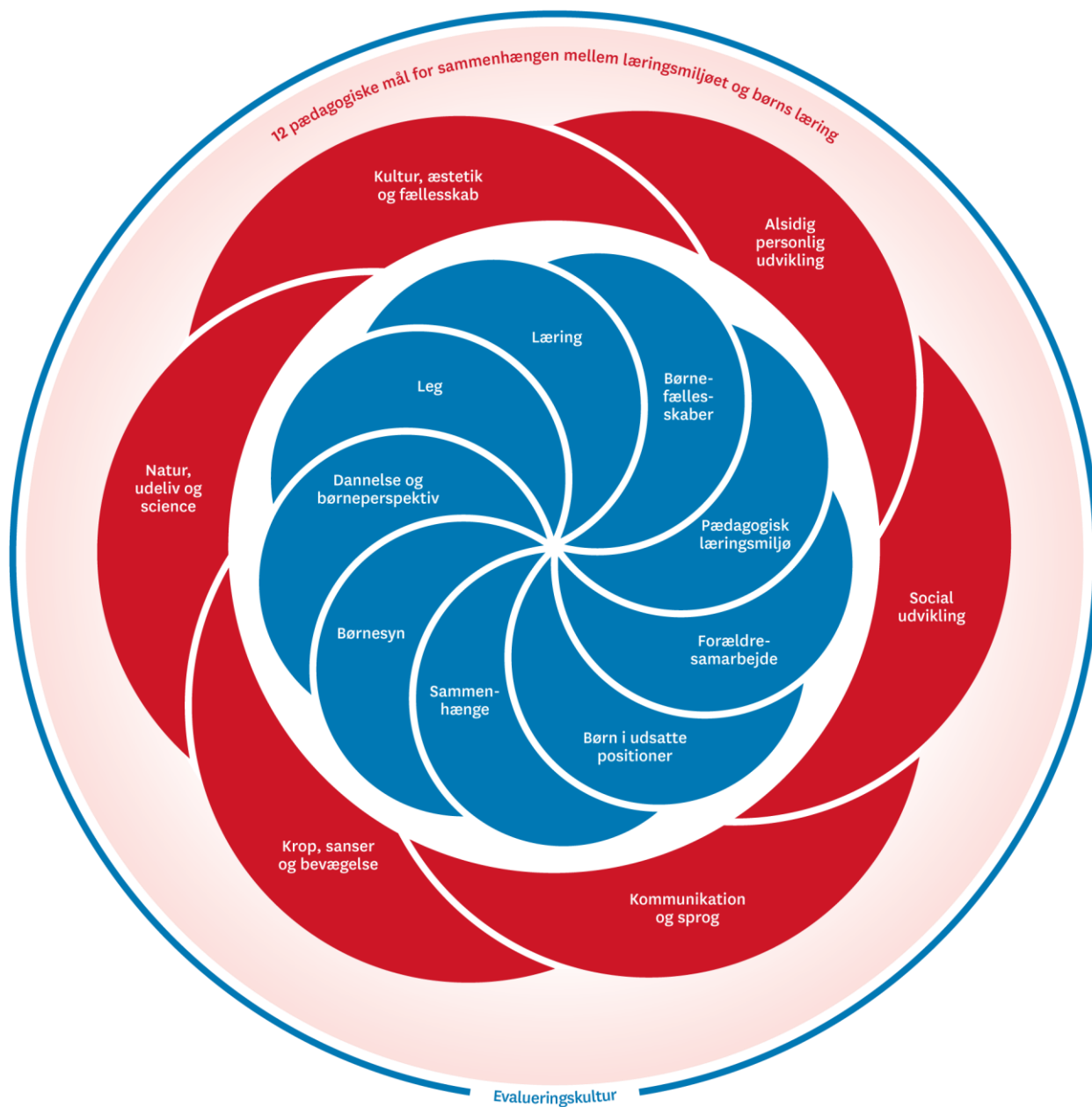
PÆDAGOGISK LÆREPLAN NATURMUSEN, GRØNBJERG

REVIDERET 2020

Den pædagogiske læreplan udgør rammen og den fælles retning for vores pædagogiske arbejde med børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Læreplanen er et levende dokument, som kort beskriver vores pædagogiske overvejelser og refleksioner med eksempler, der er retningsgivende for det daglige pædagogiske arbejde.

Den pædagogiske læreplan udarbejdes med udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag samt de seks læreplanstemaer og de tilhørende pædagogiske mål for sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børns læring.

Rammen for at udarbejde den pædagogiske læreplan er dagtilbudsloven og dens overordnede formålsbestemmelse samt den tilhørende bekendtgørelse. Loven og bekendtgørelsen er udfoldet i publikationen [Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold](#). Publikationen samler og formidler alle relevante krav til arbejdet med den pædagogiske

læreplan og er dermed en forudsætning for at udarbejde den pædagogiske læreplan. Derfor henvises der gennem skabelonen løbende til publikationen. På sidste side i skabelonen er der yderligere information om relevante inspirationsmaterialer.

INDHOLD

revideret 2020	1
Ramme for udarbejdelse af den pædagogiske læreplan	2
Hvem er vi?	5
Pædagogisk grundlag	6
Børnesyn, Dannelse og børneperspektiv, Leg, Læring og Børnefællesskaber	7
Børnesyn	7
Dannelse og børneperspektiv	8
Legen	10
Læring	11
Børnefællesskaber	11
Pædagogisk læringsmiljø	13
Samarbejde med forældre om børns læring	15
Hvordan samarbejder vi med forældrene om barnets og børnegruppens trivsel og læring?	15
Børn i udsatte positioner	16
Hvordan skaber vi et pædagogisk læringsmiljø, der tager højde for og involverer børn i udsatte positioner, så børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse fremmes?	16
Sammenhæng til børnehaveklassen	16
Hvordan tilrettelægger vi vores pædagogiske læringsmiljø for de ældste børn, så det skaber sammenhæng til børnehaveklassen? (Dette spørgsmål gælder kun dagtilbud med børn i den relevante aldersgruppe.)	17
Pædagogiske læringsmiljø:	17
De seks læreplanstemaer	19
Alsidig personlig udvikling	19
Social udvikling	21
Kommunikation og sprog	22
Krop, sanser og bevægelse	24
1. Hvad vi gør for at stimulere børnenes krop og sanser:	24
2. Ideer til aktiviteter:	25
3. Hvad vi forventer at få ud af aktiviteterne:	25
Natur, udeliv og science	26
Kultur, æstetik og fællesskab	28
Evalueringskultur	30
Hvordan skaber vi en evalueringskultur, som udvikler og kvalificerer vores pædagogiske læringsmiljø?	30
Hvordan evaluerer vi arbejdet med den pædagogiske læreplan, som skal foretages mindst hvert andet år?	30
Her kan I finde yderligere inspiration til arbejdet med den pædagogiske læreplan	32

HVEM ER VI?

NaturMusen er en vuggestue og børnehave i tilknytning til Grønbjerg Friskole.

Adresse:
Algade 56
6971 Spjald
tlf. 23704066

NaturMusen ligger i et lille lokalsamfund, hvor alle kender alle og hvor skolen og børnehaven er afgørende for at opretholde et velfungerende bysamfund.

Navnet NaturMusen er sammensat af "Natur og Musik".

Vi vægter leg, udeliv, sang, musik, børneyoga og historiefortælling, højt. Legen anser vi som omdrejningspunktet for livet i børnehaven og det sted hvor barnet udvikler sig allermost.

I vores aktiviteter og værksteder er det processen, der er i centrum, mens produktet anses som identitetsskabende for børnene.

Hverdagen hos os danner ramme for en sjov og udviklende barndom i relation med andre i et anerkendende miljø. Vi har faste skovdage i sommerhalvåret, men tager på ture/udflugter hele året.

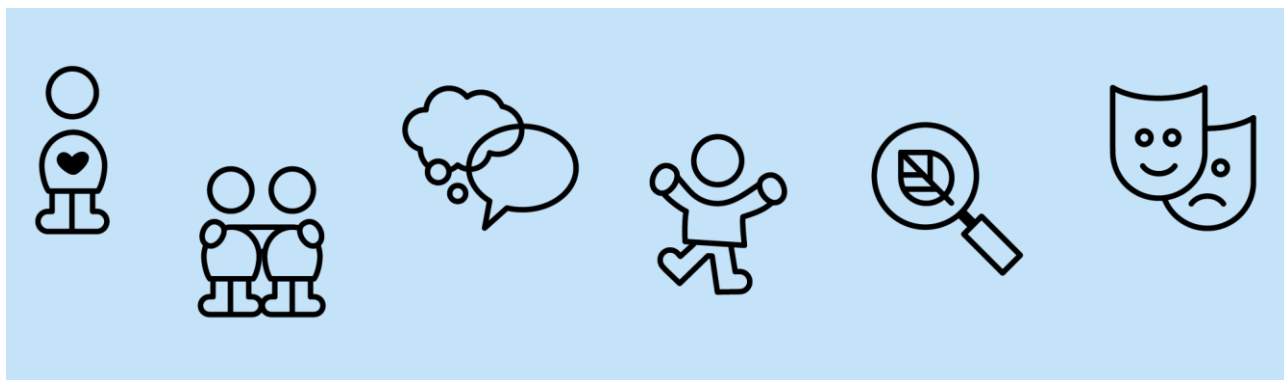
Vuggestuen vægter tryghed og udvikling højt og afpasser altid aktiviteten til børnegruppen. Vi har egen bus (sammen med skolen) og har derfor let ved at komme på ture til skoven, byen eller havet.

NaturMusen er brobygger til Grønbjerg Friskole, og ældstegruppen deltager en dag i ugen i fælles musik med 0. og 1. samt morgensamlinge. Den årlige dramaforestilling i skolen tager både vuggestuen og børnehaven del i.

Som forældre til børn i NaturMusen skal man, i fællesskab med forældre i skoledelen, deltage i arbejdslørdage to gange årligt

NATURMUSENS MÅL

- Det er vores mål at NaturMusen skal være det fortrukne pasningstilbud i lokalområdet.
- Vi ønsker, gennem forskellige oplevelser i dagligdagen at inspirere og hjælpe børnene, så de bliver selvhjulpne og kan knytte venskaber.
- NaturMusen er et godt sted at være for børn, forældre og personale, hvor trivsel og livsglæde er et grundvilkår.
- Vi tror på, at et godt børneliv danner rammen for fremtidens læring og livsopfattelse.
- Vi arbejder for en vuggestue og børnehave, som inddrager børn i sociale, kreative og kulturelle sammenhænge og styrker dem til at blive et åbent og tillidsfuldt menneske med mod på livet

---

”Den pædagogiske læreplan skal udarbejdes med udgangspunkt i et fælles pædagogisk grundlag.”

”Det pædagogiske grundlag består af en række fælles centrale elementer, som skal være kendetegnende for den forståelse og tilgang, hvormed der skal arbejdes med børns trivsel, læring, udvikling og dannelse i alle dagtilbud i Danmark.”

”De centrale elementer er:

- **Børnesyn.** Det at være barn har værdi i sig selv.
- **Dannelse og børneperspektiv.** Børn på fx 2 og 4 år skal høres og tages alvorligt som led i starten på en dannelsesproces og demokratisk forståelse.
- **Leg.** Legen har en værdi i sig selv og skal være en gennemgående del af et dagtilbud.
- **Læring.** Læring skal forstås bredt, og læring sker fx gennem leg, relationer, planlagte aktiviteter og udforskning af naturen og ved at blive udfordret.
- **Børnefællesskaber.** Leg, dannelse og læring sker i børnefællesskaber, som det pædagogiske personale sætter rammerne for.
- **Pædagogisk læringsmiljø.** Et trygt og stimulerende pædagogisk læringsmiljø er udgangspunktet for arbejdet med børns læring.
- **Forældresamarbejde.** Et godt forældresamarbejde har fokus på at styrke både barnets trivsel og barnets læring.
- **Børn i udsatte positioner.** Alle børn skal udfordres og opleve mestring i lege og aktiviteter.
- **Sammenhæng til børnehaveklassen.** Sammenhæng handler blandt andet om at understøtte børns sociale kompetencer, tro på egne evner, nysgerrighed mv.”

”Loven fastsætter, at alle elementer i det fælles pædagogiske grundlag skal være udgangspunkt for arbejdet med den pædagogiske læreplan og dermed det pædagogiske arbejde med børns læring i dagtilbud.”

”Nogle elementer i form af fx børnesynet skal altid være til stede i det pædagogiske læringsmiljø, mens andre elementer som fx arbejdet med at skabe en god overgang til børnehaveklassen kan være mere til stede i nogle sammenhænge end andre.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 14

BØRNESYN

Vi giver det enkelte, unikke barn mulighed for tryk at udfolde sig i fællesskabet. Vi er (som voksne) nærværende, omsorgsfulde og åbne, og vi tilpasser krav og forventninger, så vi udfordrer barnet med blik for dets individuelle evner, kunnen og behov.

Det ovenstående kommer i hverdagen til udtryk ved, at vi inddeler børnene i mindre grupper, hvorved det enkelte barn får bedre muligheder for at udtrykke og udfolde sig.

Vi er opmærksomme på forskellen på ligestilling og lighed, og vi behandler barnet derefter. Vi tør gå foran, ved siden af og bagved barnet. Vi har en anerkendende tilgang til barnet med ønsket om, at det føler sig set, hørt og forstået.

Eksempler:

I garderoben er der tid til at øve sig i at tage tøj på. Når det er vanskeligt, guides og opmuntres barnet til at prøve igen. Store og små imellem sættes der fokus på, at man ser hinanden og gerne må hjælpe hinanden i garderoben. Vi italesætter, at det er godt at øve sig. Det er faktisk vigtigt, at ikke giver op men bliver ved med at øve sig. Pludselig en dag kan man, og det er en rigtig dejlig fornemmelse at kunne vise en voksen eller en kammerat, at man selv har taget en strømpe på.

En af de ældste Humlebier er udfordret på hjemmefronten og har brug for lidt mere voksenkontakt og ro i en periode. Hun bliver spurgt om hun vil være "hjælper" ved yoga med nogle yngre børn. Det vil hun gerne. Vi oplever en pige, som smiler mere og er mere tålmodig. Hun er blevet set, hørt og forstået.

Lytte efter hvad børnene siger. Være nærværende. Følge børnenes opmærksomhed på det de er i gang med. Være nysgerrige på det børnene er i gang med. Hvis børnene er i gang med en leg kan den voksne blande sig.

Være observerende når børnene leger for at forstå deres perspektiv på legen.

De voksne leger med og har et ping-pong med hinanden

Det er vigtigt at føle sig elsket og holdt af. Kropskontakt er vigtigt. Husk at røre ved børnene.

Minde sig selv om hvem, man ikke har så megen kontakt til.

Strukturere stuemøder, så vi sikrer at alle børn bliver vendt.

Gribe børnenes udsagn om hvad de gerne vil – eksempelvis legetøjsdag – og følge op med at arrangere.

Hjælpe med at bygge en hule. Vejlede i at finde et andet sted at lege.

Børn får lov at vælge emne til næste yogatime.

Bruge madpakkesituationen til at sætte fokus på miljø ved at samle affald fra en hel uge.

Får lov at vælge den sang de vil synge.

I konfliktsituationer skal den voksne prøve at sætte ord på de følelser barnet ikke kan give udtryk for.

Lave fagtesange med rekvisitter, hvor der skal ventes på tur.

Gøre børn selvhjulpne ved at kravle op og ned ad puslebordet ned.

Stille krav der er tilpasset barnet. Hvis man stiller krav om at barnet gør noget selv og barnet ikke magter kravet i den givne situation vil det gå ud over barnets selvbillede.

Lige nu bestemmer den voksne hvad der skal laves som julegave. Her kunne børnenes stemme også høres. Evt. ved at give forskellige muligheder.

Børnene kunne inddrages i højere grad ved julefrokost og lign.

Lære demokrati i enkelte valg.

DANNELSE OG BØRNEPERSPEKTIV.

1 – Børnene lærer sig selv at kende, hvem de er i forhold til de andre. De lærer at indgå i et fællesskab, og lærer at acceptere hinanden. Vi giver den en god robust base, så de kan klare at søge ud og være nysgerrige. Selvværd og tro på sig selv. Vores børn føler sig set, hørt og forstået. De oplevet at blive rummet både af børn og voksne. Vi lærer dem at acceptere hinanden og støtte hinanden.

2 – Vi giver plads til at børn for taletid, og har mulighed for at få det sagt de har brug for. Snakker med børnene om aktiviteter og hvad der var godt og hvad der kunne blive bedre. I leg hjælper vi med at guide børnene til at høre hinanden for at få skabt en god leg. Vi italesætter meget, at vi alle skal høres og vi skal huske at lytte efter hvad alle siger.

3 – Vi bruger det i aktiviteter (yoga), hvor vi snakker med børnene om, hvad der kunne gøres bedre og hjælpe dem med at få en endnu bedre oplevelse, og så implementere det i aktiviteter til næste gang. Vi skal til at spørge dem om hvad de godt kunne tænke sig at lave fx i gymnastiksalen, hvilke sange de vil synge, musik de gerne vil høre.

4 – Hvad skal vi lave i multisalen. Fortællertime, nogle må vælge en sang. Inddrage børnene i at hjælpe med at finde en løsning i nogle situationer som kan hjælpe dem selv.

Vurder:

Observation af børnene:

- Vi er obs på hvad børnene gerne vil lege med og sørger for at de har mulighed for at lege. Vi skaber plads til fri leg. Vi prøver at indrette rummene bedst mulig for børnene. Udnytter de rum vi har (høj grad)

For at indgå i samfund er der nogle normer, der må være fælles. Hvordan skal vi omgås hinanden. Vi må hjælpe børn ind i en verden af normer. Det er tilladt at være anderledes, men derfor skal vi stadig lære acceptere og respektere andre.

Pædagogen bliver det "stillads" som børnene skal bygges op omkring. Når der er bygget nogle gode grundprincipper op, kan børnene "stå selv".

I vuggestuen læres de grundlæggende principper for at være menneske i et samfund.

Sproget er afgørende for hvordan normerne indøves. Nogle gange må pædagogen omformulerer andre gange er man nødt til at flytte fokus helt væk fra det der er konflikten.

Den voksne kan let tage magten, men ved at have fokus på børneperspektivet lærer børnene lettere normer og etik.

Når pædagogen følger børnenes interesser, får hun mulighed for at påvirke dem i en bestemt retning.

Der kan være meget forskellige perspektiver for de enkelte børn. Et større barn har lavet en flot togbane og et mindre barn kommer og hiver skinnerne fra hinanden. For det store barns perspektiv ødelægger den lille legen, men set fra det mindre barns perspektiv er han i gang med at undersøge.

Nogle børn har meget brug for nogle faste rammer for at håndtere eksempelvis en madpakkesituation. Den voksne må guide meget intens. Efterhånden som rutinerne indøves finder børnene ro og kommer til at blive selvhjulpne.

Det kræver nogle stabile voksne omkring barnet for at de kan dannes.

Det kræver at de voksne lærer at aflæse barnets reaktioner. Hvis det lykkes for den voksne at sætte sig ind i barnets perspektiv, bliver det lettere for barnet at udvikle sig i en god retning.

Børns handlemønstre giver som regel mening for barnet selvom den voksne ikke umiddelbart kan se en mening. Hvis et barn fedter rundt med maden, sætter fingrene ned i havregrøden osv. kan det være udtryk for mange ting. Der kan være noget barnet skal have bearbejdet, som ikke er synligt for den voksne.

Ved at lade børn klare konflikter og selv være den observerende giver det mulighed for at finde ud af det enkelte barns perspektiv. Hvis den voksne er til rådighed, får børnene mulighed for at blive guidet til at udvikle legen.

Hvis vi lader børnene få mulighed for at fortælle, får barnet mulighed for at danne fortællingen om sig selv og dermed sit jeg.

De børn, der fremhæves ofte, får bedre mulighed for at skabe sin egen historie. Hvis alle børn skal få mulighed for at skabe sin historie og dermed dannes, skal pædagogen være opmærksom på at give de mere "usynlige" børn mulighed for at blive til noget andet end blot en del af en gruppe.

En sang eller en dans kan bruges som middel til at barnet føler sig set. Det kan være at de i dansen skal vælge om de vil være en ko, en hund, en kat osv.

Den voksne bliver en rollemodel og er dermed med til at påvirke dannelsen hos barnet.

Fysisk kontakt er vigtig i forhold til at barnet føler sig set og føler at de er en del af et fællesskab

Børn, der er væk fra hjemmet i mange timer hver dag, skal "tankes op" i institutionen. Både mentalt og fysisk.

Barnet skal følge sig noget værd, ved at den voksne viser med kroppen at denne kan lide barnet.

I arbejdet med de helt små, må man hele tiden lave en vekselvirkning mellem at anerkende følelser og flytte fokus.

Anerkend følelser $\leftrightarrow$ flytte fokus.

Vi giver børnene mulighed for dannelse til at indgå i et forpligtende fællesskab, hvor hensynet til den enkelte og fællesskabet vægtes ligeværdigt, ved ud fra deres perspektiv at introducere dem til fællesskabet via udfordringer og valg, som er tilpasset den enkeltes kompetencer og udvikling.

Vi giver børnene lov til at lege deres egne lege, for derigennem at lære noget om sig selv og sine omgivelser. Vi giver dem lov til at omsætte oplevelser/ virkelighed til leg. At børnene i konflikter får lov at afprøve, hvad de må og ikke må i samspillet med de andre. Vi tillader barnet de følelser, der kan komme af en konflikt, både vrede, ked af det, glæde, forstå den anden, og guide dem med at komme videre, hvis de ikke selv kan klare konflikten.

Eksempler:

Børnene skiftes til at dække bord. De skal sørge for, at alle får deres madpakke, krus mm. Derefter er de med til at bestemme, hvilken sang (fra yoga-kataloget), der skal synges, og de skal sige vær's'go, før madpakkerne åbnes. Herved øves samarbejde, kommunikation og behovsudsættelse.

Vi siger godmorgen/ goddag og tak for i dag/ farvel til børn og forældre. De ses og høres.

Vi har en "Barnets Bog", der indbyder til samtaler om, hvem børnene er, og hvem deres familier er. Barnet har mulighed for at fortælle sin historie - ud fra billeder i bogen - til andre børn eller til de voksne.

På "smør selv" dage øver børnene sig i at sende videre, vente på tur, snakke om madden, øve sig i at smøre og holde bordskik. De voksne guider og fungerer som rollemødder.

LEGEN

Den voksne understøtter legen ved at turde inddrage flere elementer i legen.

Videreudvikle børnenes leg ved at inddrage deres interesser.

Barnet skal turde kaste sig ind i legen og sætte en fortælling ind i legen. Der er krokodiller i kløften.

Lade børnene bruge eksempelvis puderne i puderummet på alternative måder.

SFO-børnene er gode til at hjælpe til nye lege

Den voksne må hjælpe børnene til at bryde mønstre for at kunne byde ind til de andre børns lege.

Guide børn til at komme ind i lege.

Det kan blive nødvendigt at forbyde børn at lege sammen, hvis de lege, de leger ikke er gode og konstruktive.

Ved at dele børn op på andre måder, finder børn sammen på nye måder og finder på gode lege.

Børnene udvikler deres leg efter en pædagogisk aktivitet. Eks. Børnene der har været til "trin for trin", tager det lærte til sig og bruger det i legen.

Ved at iagttage legen får den voksne en forståelse for hvordan deres indbyrdes roller er.

Ved at få indblik i legen bliver det lettere for pædagogen at afhjælpe konfliktsituationer.

Ved at deltage aktivt i børns leg styrkes forholdet mellem barnet og den voksne.

Den voksne understøtter legen ved at turde inddrage flere elementer i legen.

Videreudvikle børnenes leg ved at inddrage deres interesser.

Barnet skal turde kaste sig ind i legen og sætte en fortælling ind i legen. Der er krokodiller i kløften.

Lade børnene bruge eksempelvis puderne i puderummet på alternative måder.

SFO-børnene er gode til at hjælpe til nye lege

Den voksne må hjælpe børnene til at bryde mønstre for at kunne byde ind til de andre børns lege.

Guide børn til at komme ind i lege.

Det kan blive nødvendigt at forbyde børn at lege sammen, hvis de lege, de leger ikke er gode og konstruktive.

Ved at dele børn op på andre måder, finder børn sammen på nye måder og finder på gode lege.

Børnene udvikler deres leg efter en pædagogisk aktivitet. Eks. Børnene der har været til trin for trin, tager det lærte til sig og bruger det i legen.

Ved at iagttage legen får den voksne en forståelse for hvordan deres indbyrdes roller er.

Ved at få indblik i legen bliver det lettere for pædagogen at afhjælpe konfliktsituationer.

Ved at deltage aktivt i børns leg styrkes forholdet mellem barnet og den voksne.

LÆRING

Der ligger rigtig meget læring i forberedelserne til spisesituationen.

Der skal vaskes hænder, findes madpakke, finde pladsen, gøre børn selvhjulpne mens de spiser, selv sørge for at smide klud og hagesmæk i vasketøjskurven. I stedet for at blive serviceret får barnet tillid til at de kan selv.

I børnehaven bygges der ud på det der er lært i vuggestuen. Eksempelvis sætte flere ord på hvorfor man skal vaske hænder. Der bygges hele tiden på det lært. Vi vasker hænder → fordi de skal blive rene → og fri for bakterier → fordi de kan blive syge. Dvs. Før der kan tilføres ny læring til dagligdagsrutiner, må rutinerne være kørt ind.

Der ligger meget kropslig læring i det at bære en kop fuld af vand.

En leg i mudderhullet giver anledning til læring af elementer. Jord vand, mudder, is og så videre. Hvordan er det at blive våd. Eksperimenter med vand giver mange muligheder for læring.

Regnvejrr er en oplagt mulighed for læring.

Børn lærer at se andres følelser og reagere hensigtsmæssigt på dem.

Ved at sammensætte bestemte grupper, lære børnene at se hinanden på en ny måde.

De store børn får forståelse for andres følelser.

Sang musik og rim indeholder læring. Ved at sætte billeder/rekvisitter/fagter til de sange man synger gives anledning til mange snakke, som børnene bringer med sig i egne lege.

Nogle børn stiller meget ofte spørgsmål til det, der sker eller siges.

Det er vigtigt at lade børn begå fejltagelser.

Pædagogen skal forsøge at aflæse børn der ikke formår at sætte ord på undren.

Det er vigtigt der skiftes ud i læringsrummene så der ikke bare kommer mere og mere til eller vi glemmer at stille spørgsmål ved, hvorfor vi har det legetøj, vi har, og hvorfor det står, hvor det står. At fjerne legetøj kan måske også animere til nye lege

---

BØRNEFÆLLESSKABER

1 – Vi har ind delt den i mindre alders grupper, gruppe aktiviteter. Børnene giver selv udtryk for at de er en del af gruppe (humlebieerne, frøer, myrer) "Billederne på garderoben) Omtaler alle børnene eller gruppen. Børnene må lege med dem de har lyst til, og det er plads til nye legekammerater. Børnene er også selv gode til at invitere andre end "dem de plejer" til leg.

Ferie: sammenpasning sammen med SFO og vuggestuen.

2 – Blande dem mere på tværs af alder til aktiviteten. Blive bedre til at være sammen med SFO (sammen med en BØRNEHAVEN-voksen) om eftermiddagen

3 – Arbejdslørdag, forældrene kommer sammen med deres børn og ser de andre børn og de andre forældre. Få lavet gode lege aftale, og vi gør opmærksom på de forskellige børn leger sammen, og at de gerne vil hjem til hinanden. Vi har gode forældre til at se hvem deres barn gerne vil lege med og er åbne for nye legekammerater.

4 – Børn er opmærksom på, hvem der er med i deres grupper, og hvem der måske mangler på en sygedag eller ferie. Børnene vil gerne have alle med til den valgte aktivitet. Spise situationer, garderoben, fortællertime, yoga, trin for trin, cykel dag, legetøjsdag.

Vurder:

Bevidst arbejde med fællesskaber på tværs af alder, køn, kultur mv:

- Vi er gode til at blande dem, og gøre opmærksom på at man kan lege med alle og

lege med forskellige ting sammen. Hvem der kan lære af hinanden og sætte dem sammen. Få dem til at hjælpe hinanden på tværs af alder. (høj grad)

Balance mellem små og store børnegrupper:

- Det er okay at bare lege to, kun at være 5 inde i puderummet, og vurder hvem der kan klare en stor gruppe og hvem der kan klare en lille gruppe. Børnene er inddelt i aldersgrupper som er lidt større. Spiser sammen en "stor gruppe" (høj grad)

Støtte børnene i at få øje på hinandens ressourcer:

- Vi gør meget opmærksom på de andre, de skal hjælpe hinanden. Snakke med dem om nogle kan li noget som andre måske ikke kan lide, lærer at respektere hinanden. Gøre børnene opmærksom på hinanden, hvis nogle har brug for hjælp og hjælpe dem til at se, hvor de selv kan bidrage. Italesætte at skulle kunne rumme og acceptere hinandens forskellige behov (høj grad)

Prøver at inddrage alle ind i en vokseninitieret leg.

Ændre på grupperne sammensætning så børnene kan øje for hinanden. Hvis gruppen af børn er lille og med en voksen, vil nærværet blive større og børnene vil i højere grad føle det som at være sammen. Det skaber tid og ro til nærvær og fordybelse.

Ved at sammensætte en gruppe specifik gruppe, kan et barn, der har svært ved at blive en del af det store fællesskab, få mulighed for at lære at indgå i fællesskaber.

En lille gruppe, der hører musik kan være med til samle en gruppe omkring et fælles tredje. Det bliver fortællingen om "vi hører musik" og er derfor sammen om noget, der ikke kræver noget bestemt af den enkelte, men også, hvor den enkelte har mulighed for at udfolde sig med sang eller dans.

I vuggestuen er rollelegene under udvikling. Hvis et barn understøttes i den rolle, barnet har taget, påvirker de andre til selv at afprøve en rolle. De ældste børn kan sætte noget i gang, som de yngre løber med i, fordi det ser sjovt ud.

Når forældre bemærker de andre børn, giver det barnet en følelse af at min mor/far kan godt lide mine legekammerater. Det styrker barnets fornemmelse af at være i et fællesskab.

Hvis forældrene tager initiativ til at lave legeaftaler, inviteres der til et fællesskab.

Det er ikke acceptabelt når et barn ikke vil sidde ved siden af et bestemt andet barn. Hvis der er en forventning fra pædagogen om at børnene skal lære at hjælpe hinanden, bliver det en naturlig ting for barnet at gøre. Det styrker fællesskabet når børn hjælper børn.

Ved at tage i skoven med børnehaven kan et fællesskab på tværs styrkes.

- *Læring hele dagen*
- *Ramme, der inspirerer/stimulerer/kompenserer*
- *Personalet er en del af læringsmiljøet*
- *Læringsmiljø/læringsstile*
- *"Kan det leges?"*
- *Interesserede, nærværende og undrende voksne.*

1 – Vi har blanding af fri leg, aktiviteter og rutiner. Struktur i hverdagen over aktiviteter gennem dagen, både hvad der skal laves og hvilke voksne der er på aktiviteten. De giver tryghed for børnene, at de voksne er nærværende og ved hvem der gør hvad.

"bladning af aldre i børnene, giver tryghed til at lærer og være med til aktiviteter. Det giver en nemmere overgang fra BHV til skole. Førskolebørnene har "morgen-sidder" der hjælper dem ovre til samling sammen med hele skole.

2 – Fokus på det enkelte barn og fællesskabet, og inkludere alle i fællesskabet og føler sig med. Børn skal have den rette stimuli, på alle kompetencer "social, personlig osv." Alle børn lærer forskelligt for at kunne lære det samme. Vi skal kunne rumme alle børn med forskellige "indlæring", vi skal kunne lade børn lære og være nysgerrige ("gøre-børn") og rumme at nogle børn skal gøre tingene flere gange før de lærer af det. "mudderhullet – Det er sjovt at lege, men meget koldt bagefter når man er helt våd. Nogle lærer det efter 1 gang andre skal gennem det flere gange"

3 – Hvad børn selv fortæller når vi spørger ind til aktiviteterne "hvad syntes du der var godt", "hvad var mindre godt", "hvad kan vi gøre bedre for dig". Ved at gentage aktiviteten lærer vi at læse de enkelte børn og kan finde ud af, hvordan vi gør aktiviteten bedre for barnet. Vi observerer reaktionsmønstre hos de enkelte børn og kan finde nye metoder for at gøre oplevelsen bedre.

Både børn og voksne lærer noget nyt fra gang til gang.

Yoga:- små snakke med de børn, som havde svært ved at være med, spørges til: "hvad kan vi gøre godt for dig", Det hjælper måske i starten, men efter tid blev det svært igen. Lærer fra gang til gang.

4 – Nye børnegrupper kræver at man skal lære nye metoder, og nye reaktioner for andre børn. Vi sparer med hinanden og vi har alle sammen forskellige redskaber, og vi kan lære af hinanden. Være obs på at vi voksne skal være fleksible i forhold til, hvordan vi gerne vil have børnene til at være og lære og hvordan børnene rent faktisk lærer, og reager på oplevelsen. Vi skal huske at selvom børnene ikke aktiv deltager i aktiviteten, så får de stadig en masse ud af aktiviteten, og at det hele er en lang proces.

Vurdér:

Leg – Vi giver god plads til fri leg og lader børn lære af egne erfaringer, vi er der til at hjælpe og guide hvis der er brug for det (mellem nogen grad og høj grad)

Aktiviteter – Meget obs på, at det er børnene som skal have noget ud af oplevelsen, og ikke de voksne. Vi må "smide" vores forventninger ud ad vinduet og tilpasse aktiviteten til børnenes behov (Høj grad)

RUTINE SITUATIONER – MEGET BEVIS PÅ AT DER ER MEGET LÆRING I
RUTINESITUATIONER (HØJ GRAD)

Børn kan fint være med i rutineopgaver som at tømme opvaskemaskine. Hvis vi tænker børneinddragelse med hele tiden, vil det blive tydeligt at børn kan være med i mange opgaver, som egentlig er en rutineopgave som pædagogen nemt fristes til at gøre selv.

VOKSENINITIERET LÆRINGSMILJØ

Vi har hængt en sansegynge op i loftet, som kan inspirer børn til at bruge kroppen og styrke balance og

Når man sætter en kreativ aktivitet igangsætte børnenes færdigheder og kreative tænkning i gang.

Vi tager initiativ til at gå tur eller gå i salen. Den voksne skaber derved en ramme for en aktivitet. Man kan have et specifikt mål med aktiviteten, men aktiviteten kan ændres hvis børnene udviser interesse for noget bestemt.

Læringsmiljøet kan styrke fællesskabet, når børn inspireres af de andre børn til at gøre noget den voksne har sat i gang.

når børnene sammen er i en aktivitet, hvor de smitter hinanden med umiddelbar glæde og fællesskabsfølelsen styrkes.

Når der danses i vuggestuen, kopierer børnene hinandens påhit. Står en med hænderne i siden, vil den anden også.

Hvis den voksne sætter en gemmeleg i gang, er børnene hurtigt med og afprøver legen mange gange.

Tiden i badeværelset er et læringsmiljø med mange facetter. Det at kunne selv er en vigtig ting. Der bliver mulighed for at tale med børnene om mange emner. Det at vente på tur, når der skal skiftes. Opfordre børnene til at kunne klare det selv. Her er det vigtigt at forholde sig til hvor barnet er lige nu. Det kan godt være barnet kunne tage strømper på i går, men i dag har det brug for at få hjælp fra den voksne.

Der skal være et stort fokus på at det pædagogiske læringsmiljø gennemsyrrer hele dagen. Børnene hjælper med at finde madpakke frem, skal selv hjælpe til med at tørre munden og lægge hagesmæk og klud i vasketøjskurven. Det kan udvikles med at børnene selv skal finde hagesmæk og kop frem inden maden. Når børnene bliver større sidder de i et andet rum og spiser. Her bliver der mulighed for at udvide kravene til hvad børnene selv skal kunne. Selv rydde af bordet, sætte madkasse på plads, tørre bordet af osv.

Ved samlinger inden formiddagsfrugten øves der på at vente på tur. Nogle gange er man i centrum og andre gange må man holde sig tilbage. Nogle børn har lettere ved at være i centrum end andre. De børn, der har svært ved det, må den voksne finde små områder, hvor de kan øve sig i at tage del i fællesskabet.

Det bliver tydeligt for pædagogen, hvordan barnet har det i den rammesatte aktivitet og hun kan derved bedre tilpasse aktiviteten i forhold til det enkelte barn.

I garderoben gives plads til at øve det at være selvhjulpnen. Børnene lære at hjælpe hinanden med at tage tøj på.

Sproget har enorm betydning for læringsmiljøet. Vi sætter sprog på alt. I eksempelvis puslesituationen bliver der talt om mange ting. Vi ser, vi hører og vi taler.

JO MERE DEN VOKSNE GØR, JO MINDRE LÆRER BØRNENE!

Kravene skal tilpasses på en måde så det styrker selvværd. Hvis der stilles for store krav, kan det ødelægge selværet.

Ved at bruge uderummet gives mulighed for at ændre på læringsmiljøet i en ny retning. Der opstår mange emner, som kan diskuteres. I leg med naturens elementer, som

leg med vand styrkers mange muligheder for læring. Snak om årstider, bladene der falder af træerne, græsset der kildrer under bare fødder, en stor tung pind er svær at løfte, løb på bakkerne styrker balance, undersøge is på vandpytterne.

SAMARBEJDE MED FORÆLDRE OM BØRNS LÆRING

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 24-25

HVORDAN SAMARBEJDER VI MED FORÆLDRENE OM BARNETS OG BØRNEGRUPPENS TRIVSEL OG LÆRING?

Vi samarbejder med forældrene om barnets trivsel og læring. Derfor lytter og inddrager vi forældrene i et samarbejde til barnets bedste.

Det gør vi ved, at familien fra start får tildelt en kontaktperson, som tager sig af opstarts samtale, daglig kontakt, trivselssamtaler og samtaler omkring overgange.

Ved opstartssamtale spørger vi ind til barnet, hvad er barnet glad for, hvordan trøstes det bedst osv. og hvilke forventninger de har til os?

Forældrene får også lov til at være i institutionen i en indkøringsperiode for at gøre både barnet og forældrene trygge ved stedet.

Det ser vi som vigtigt, for at forældrene får opbygget en tillid til os, så vi i fællesskab kan fremme barnets trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Samtaler: I vuggestuen har vi meget fokus på dialogen især i opstarten, hvor vi fortæller om barnets dag og lytter/spørger ind til eventuelle reaktioner der hjemme.

Vi tilbyder en samtale indenfor de sidste 3 mdr. inden bh. start, som handler om parathed til bh. eller om der lige er noget, vi skal fokusere på inden børnehavestart.

Bh. har efter opstart en tre månedssamtale, omkring hvordan opstarten har været og hvordan det går.

Bh. tilbyder også en samtale senere, hvis der er behov for det.

Det er også altid muligt at afholde en samtale, hvis der er behov for det, både fra personalets og forældrenes side.

Vi har fællesarrangementer, hvor vi får mulighed for at lære hinanden lidt bedre at kende.

F.eks. juleklippedag, sommerfest, bedsteforældredag og forældremøder.

Til forældremøde involveres forældrene i hvad mødet kan indeholde?

Hvad de tænker om forældresamarbejdet?

Hvad de forventer af personalet?

Hverdagens aktiviteter?

Forældrerådet i NaturMusen består af to medlemmer af bestyrelsen samt en forældrerepræsentant fra vuggestuen eller børnehaven.

Dette organ har til formål at være talerør mellem forældre og daginstitution.

Forældrerådet er med til at arrangere diverse forældrearrangementer så som Løvfaldsfest og forældredage.

BØRN I UDSATTE POSITIONER

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 26

HVORDAN SKABER VI ET PÆDAGOGISK LÆRINGSMILJØ, DER TAGER HØJDE FOR OG INVOLVERER BØRN I UDSATTE POSITIONER, SÅ BØRNENES TRIVSEL, LÆRING, UDVIKLING OG DANNELSE FREMMES?

Vi inddeler børnene i grupper, så vi kan tilrettelægge fx vores aktivitet efter niveau. Det kan også være en fordel at blande dem niveaumæssigt nogle gange, så de kan hjælpe hinanden. Det kan fx være et minoritetsbarn som er meget kreativ men har nogle sproglige udfordringer, som kan sammensættes med nogle sproglige stærke børn. De kan have hver deres styrker som de hver især kan bidrage med.

Vi er opmærksomme på de udsatte børn i vores institution. Vi har vores faglige dialog på blandt andet vores stuemøder og vores personalemøder. Vi tilrettelægger fx her noget struktur som kan komme alle børn til gode, eller andre tiltag. Vi har blandt andet skabt nogle rum så der er mulighed for fordybelse af leg uden for mange forstyrrelser.

Det gør vi blandt andet ved at vi giver os tid til at gå og observere når der er fri leg. Her er der mulighed for at se børnene agere på en helt anden måde end de gør under en voksenstyret aktivitet. Trivsels skema er også et godt redskab, så vi kan se om vi kommer godt omkring alle børn.

Vi har et godt samarbejde med sundhedsplejen. De andre instanser som fx PPR er der også okay kontakt med. Det er bare vigtigt, at har man en bekymring omkring et barn skal man reagere hurtigt, for det er et langt system at komme igennem.

SAMMENHÆNG TIL BØRNEHAVEKLASSEN

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 27

HVORDAN TILRETTELÆGGER VI VORES PÆDAGOGISKE LÆRINGSMILJØ FOR DE ÆLDSTE BØRN, SÅ DET SKABER SAMMENHÆNG TIL BØRNEHAVEKLASSEN? (DETTE SPØRGSMÅL GÆLDER KUN DAGTILBUD MED BØRN I DEN RELEVANTE ALDERSGRUPPE.)

Gode erfaringer med kommende skolebørn. I NaturMusen kører vi trin for trin og filur som en del af de pædagogiske aktiviteter som har lidt fokus på skoleparathed. Trin for Trin er et færdigt tilrettelagt program til at forebygge mobning og fremme empati og udvikle barnets sociale kompetencer. Et barn med sociale kompetencer mestrer mange færdigheder. I trin for trin øver børnene sig i at sidde stille og vente på tur, men de øver sig også i at være i fokus når det bliver deres tur. Filur er et pædagogisk tilrettelagt forløb med afsæt i dialogisk læsning af fem populære billedbøger. Der er tilrettelagt, så det gennem leg og læring understøtter arbejdet med børnenes udvikling i forhold til læreplanstemaerne. Vi oplever gode erfaringer med at arbejde med disse pædagogiske redskaber, vi ser børnene, viser glæde og interesse og vi ser at børnene udvikler sig både fagligt og følelsesmæssigt.

Det er vigtigt for børnene at der er noget genkendelighed. I NaturMusen er børnene på besøg i SFO'EN én eftermiddag om ugen fra april til de starter i skole, her lære børnene regler, børn og voksne at kende. Derudover er de på besøg i 0 klasse et par gange. De er på morgenløb fra ca. maj af, her får både lærer og børn en mulighed for at lære hinanden at kende. Børnene er alt den tid de er humlebier med til morgen rytmik og morgenfortælling én gang om ugen hvor hele skolen er samlet i salen. Her har børnene en morgensidder, det giver for nogle børn tryghed og for andre ro at de har en fast makker de sidder med.

I NaturMusen oplever vi en god og naturlig overgang til SFO, dette primært fordi vi er i samme hus. Sidst på dagen får børnene lov til at gå i sfo'en, så børnene har stort kendskab til sfo'en. Vi har også fælles pasning med sfo'en i ferierne.

PÆDAGOGISKE LÆRINGSMILJØ:

1 – Vi har blanding af fri leg, aktiviteter og rutiner. Struktur i hverdagen over aktiviteter gennem dagen, både hvad der skal laves og hvilke voksne der er på aktiviteten. De giver tryghed for børnene, at de voksne er nærværende og ved hvem der gør hvad.

"bladning af ældre i børnene, giver tryghed til at lærer og være med til aktiviteter. Det giver en nemmere overgang fra BHV til skole. Førskolebørnene har "morgen-sidder" der hjælper dem ovre til samling sammen med hele skole.

2 – Fokus på det enkelte barn og fællesskabet, og inkludere alle i fællesskabet og føler sig med. Børn skal have den rette stimuli, på alle kompetencer "social, personlig osv." Alle børn lærer forskelligt for at kunne lære det samme. Vi skal kunne rumme alle børn med forskellige "indlæring", vi skal kunne lade børn lære og være nysgerrige ("*gøre-børn*") og rumme at nogle børn skal gøre tingene flere gange før de lærer af det.

"mudderhullet – Det er sjovt at lege, men meget koldt bagefter når man er helt våd. Nogle lærer det efter 1 gang andre skal gennem det flere gange"

3 – Hvad børn selv fortæller når vi spørger ind til aktiviteterne "hvad syntes du der var godt", "hvad var mindre godt", "hvad kan vi gøre bedre for dig". Ved at gentage aktiviteten lærer vi at læse de enkelte børn og kan finde ud af, hvordan vi gør aktiviteten bedre for barnet. Vi observerer reaktionsmønstre hos de enkelte børn og kan finde nye metoder for at gøre oplevelsen bedre.

Både børn og voksne lærer noget nyt fra gang til gang.

Yoga:- små snakke med de børn, som havde svært ved at være med, spørges til: "hvad kan vi gøre godt for dig", Det hjælper måske i starten, men efter tid blev det svært igen. Lærer fra gang til gang.

4 – Nye børnegrupper kræver at man skal lære nye metoder, og nye reaktioner for andre børn. Vi sparer med hinanden og vi har alle sammen forskellige redskaber, og vi kan lære af hinanden. Være obs på at vi voksne skal være fleksible i forhold til, hvordan vi gerne vil have børnene til at være og lære og hvordan børnene rent faktisk lærer, og reager på oplevelsen. Vi skal huske at selvom børnene ikke aktiv deltager i aktiviteten, så får de stadig en masse ud af aktiviteten, og at det hele er en lang proces.

Vurdér:

Leg – Vi giver god plads til fri leg og lader børn lære af egne erfaringer, vi er der til at hjælpe og guide hvis der er brug for det (mellem nogen grad og høj grad)

Aktiviteter – Meget obs på, at det er børnene som skal have noget ud af oplevelsen, og ikke de voksne. Vi må "smide" vores forventninger ud ad vinduet og tilpasse aktiviteten til børnenes behov (Høj grad)

Rutine situationer – Meget bevis på at der er meget læring i rutinesituationer (høj grad)

Børn kan fint være med i rutineopgaver som at tømme opvaskemaskine. Hvis vi tænker børneinddragelse med hele tiden, vil det blive tydeligt at børn kan være med i mange opgaver, som egentlig er en rutineopgave som pædagogen nemt fristes til at gøre selv.

Vokseninitieret læringsmiljø

Vi har hængt en sansegynge op i loftet, som kan inspirere børn til at bruge kroppen og styrke balance og

Når man sætter en kreativ aktivitet igang sætter børnenes færdigheder og kreative tænkning i gang.

Vi tager initiativ til at gå tur eller gå i salen. Den voksne skaber derved en ramme for en aktivitet. Man kan have et specifikt mål med aktiviteten, men aktiviteten kan ændres hvis børnene udviser interesse for noget bestemt.

Læringsmiljøet kan styrke fællesskabet, når børn inspireres af de andre børn til at gøre noget den voksne har sat i gang.

når børnene sammen er i en aktivitet, hvor de smitter hinanden med umiddelbar glæde og fællesskabsfølelsen styrkes.

Når der danses i vuggestuen kopierer børnene hinandens påhit. Står en med hænderne i siden, vil den anden også.

Hvis den voksne sætter en gemmeleg i gang, er børnene hurtigt med og afprøver legen mange gange.

Tiden i badeværelset er et læringsmiljø med mange facetter. Det at kunne selv er en vigtig ting. Der bliver mulighed for at tale med børnene om mange emner. Det at vente på tur, når der skal skiftes. Opfordre børnene til at kunne klare det selv. Her er det vigtigt at forholde sig til hvor barnet er lige nu. Det kan godt være barnet kunne tage strømper på i går, men i dag har det brug for at få hjælp fra den voksne.

Der skal være et stort fokus på at det pædagogiske læringsmiljø gennemsyrrer hele dagen. Børnene hjælper med at finde madpakke frem, skal selv hjælpe til med at tørre munden og lægge hagesmæk og klud i vasketøjskurven. Det kan udvikles med at børnene selv skal finde hagesmæk og kop frem inden maden. Når børnen bliver større kan sidder de i et andet rum og spiser. Her bliver der mulighed for at udvide kravene til hvad børnene selv skal kunne. Selv rydde af bordet, sætte madkasse på plads, tørre bordet af osv.

Ved samlinger inden formiddagsfrugten øves der på at vente på tur. Nogle gange er man i centrum og andre gange må man holde sig tilbage. Nogle børn har lettere ved at være i centrum end andre. De børn, der har svært ved det, må den voksne finde små områder, hvor de kan øve sig i at tage del i fællesskabet.

Det bliver tydeligt for pædagogen, hvordan barnet har det i den rammesatte aktivitet og hun kan derved bedre tilpasse aktiviteten i forhold til det enkelte barn.

I garderoben gives plads til at øve det at være selvhjulpnen. Børnene lære at hjælpe hinanden med at tage tøj på.

Sproget har enorm betydning for læringsmiljøet. Vi sætter sprog på alt. I eksempelvis puslesituationen bliver der talt om mange ting. Vi ser, vi hører og vi taler.

Jo mere den voksne gør, jo mindre lærer børnene!

Kravene skal tilpasses på en måde så det styrker selvværd. Hvis der stilles for store krav kan det ødelægge selvværet.

Ved at bruge uderummet gives mulighed for at ændre på læringsmiljøet i en ny retning. Der opstår mange emner, som kan diskuteres. I leg med naturens elementer, som leg med vand styrkers mange muligheder for læring. Snak om årstider, bladene der falder af træerne, græsset der kilder under bare fødder, en stor tung pind er svær at løfte, løb på bakkerne styrker balance, undersøge is på vandpytterne.

”Den pædagogiske læreplan skal udarbejdes med udgangspunkt i seks læreplanstemaer samt mål for sammenhængen mellem læringsmiljøet og børns læring.

Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan det pædagogiske læringsmiljø understøtter børns brede læring inden for og på tværs af de seks læreplanstemaer.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 32

ALSIDIG PERSONLIG UDVIKLING

”Alsidig personlig udvikling drejer sig om den stadige udvidelse af barnets erfaringsverden og deltagelsesmuligheder. Det forudsætter engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 36-37

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udfolder, udforsker og erfarer sig selv og hinanden på både kendte og nye måder og får tillid til egne potentialer. Dette skal ske på tværs af blandt andet alder, køn samt social og kulturel baggrund.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte samspil og tilknytning mellem børn og det pædagogiske personale og børn imellem. Det skal være præget af omsorg, tryghed og nysgerrighed, så alle børn udvikler engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse i fællesskaber. Dette gælder også i situationer, der kræver fordybelse, vedholdenhed og prioritering.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø børnenes alsidige personlige udvikling?

Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Alsidig personlig udvikling

- Tager udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

Opbygge tillid mellem personale og børn er grundlæggende for børns alsidig personlig udvikling.

Det kræver tryghed med den voksne i Pusle/putte situationer. Give tid til at

En fast kontaktperson, kan være tryghedsskabende i starten, men det er vigtigt at det resterende også er opsøgende og undersøgende på barnet. Den voksne må byde sig til, men må hele tiden afveje metoden/formen.

Ved at præsentere en større palet af aktiviteter, bliver barnet bevidst om hvad der taler til og som det kan identificerer sig med. At udfordre barnet med noget, som der ikke er kendt for barnet, vil det kunne udvide

Rutinerne er vigtige. Barnet skal opleve at den voksne har tillid til at barnet kan. Eksempelvis i garderoben kan barnet have en oplevelse af at han/hun ikke kan, men ved at den voksne guider verbalt og viser hvordan jakken skal vende. Ved at fremhæve andre børn som mulig forbilleder eller som hjælpere.

Barnet kan få en stor succesoplevelse ved at spejle sig i det andet barn og denne kan ligeledes opleve sejre som kan opbygge selvværd.

Den voksne må samtidig aflæse situationen på dagen. Nogle dage har man bare større behov for hjælp.

Italesætte følelser. Ved at barnet bliver bevist om sin egen sindsstemning og kan sætte ord på det, vil det blive lettere at projektere følelser over på andre og vil dermed få større forståelse for andre.

Guide børn til at løse konflikter. Italesætte hvad der kan være sket og spørge ind til hvad de eventuelt selv kunne gøre. Ved at den voksne viser omsorg og handlemuligheder i konfliktsituationer, hjælpes børnene til at bruge de samme midler over for et barn.

Ved at igangsætte et førstehjælpsforløb, hvor det er være en førstehjælper.

Hver dag siger vi godmorgen til børnene og benævner barnets navn. Barnet skal føle sig set. Dette starter hos den voksne. Børnene skal opleve at de voksne også ser hinanden og viser at de er glade for at se hinanden.

Understøtte legerelationer. Eks. Den voksne igangsætter en leg i sandkassen sammen med et barn, der har svært ved at komme ind i en leg. Hvis den voksne og barnet har en god leg i sandkassen, der kan inspirerer andre til at være med, vil de andre børn måske få øjnene op for denne.

Gruppeopdelingen gør at den enkelte kan finde større tryghed og dermed finde mulighed for at indgå i samspil med andre. Det bliver mere overskueligt for den enkelte at indgå i legerelationer.

I skoven fungerer de ældste som forbilleder for de yngre. Der er mange regler i skoven, der skal læres, det er de ældste børn gode til at viderebringe regler omkring færdsel i skoven til de yngste. Den store oplever at være betydningsfuld, når han/hun kan hjælpe andre.

Barnets hus: hvert barn har "et hus" i form af en lamineret side med billede af barnet, forældre, bedsteforældre, kæledyr også videre. Ved at skrive navne på forældre og hvem bedsteforældrene er, hvad hunden hedder osv. Kan bruges, i situationer, hvor man måske er lidt ked af det og har brug for at tale om noget trygt, men også i situationer, hvor den enkelte skal fremhæves overfor andre.

SOCIAL UDVIKLING

”Social udvikling er udvikling af sociale handlemuligheder og deltagelsesformer og foregår i sociale fællesskaber, hvor børnene kan opleve at høre til, og hvor de kan gøre sig erfaringer med selv at øve indflydelse og med at værdsætte forskellighed.

Gennem relationer til andre udvikler børn empati og sociale relationer, og læringsmiljøet skal derfor understøtte børns opbygning af relationer til andre børn, til det pædagogiske personale, til lokal- og nærmiljøet, til aktiviteter, ting, legetøj m.m.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 38-39

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn trives og indgår i sociale fællesskaber, og at alle børn udvikler empati og relationer.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte fællesskaber, hvor forskellighed ses som en ressource, og som bidrager til demokratisk dannelse.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø børnenes sociale udvikling?

Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Social udvikling
- Tager udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

Vi bestræber os på at have en struktureret hverdag hvor der er fokus på de faste rutiner, som samling med musik, sang og fortælling, frugt og madpakker hvor børnene får mulighed for at snakke med hinanden, eller høre historie. Her lærer de at indgå i et fællesskab, de skal vente på tur og vise respekt for hinanden når en anden taler og de skal lære at være stille og lytte. Vi inddrager dem så vidt muligt i vores samlinger så de får følelsen af medbestemmelse.

Vi vægter også den frie leg højt. Vi giver børnene plads til at bruge deres fantasi, udforske og eksperimentere både i leg indenfor og udenfor. Vi er bevidste om hvornår vi skal give legen næring og hvornår vi skal være afventende og give dem plads til selv at udvikle på legen.

Det er i fællesskabet at vi får øjne for hinandens forskelligheder og derved lærer at have en større rummelighed til hinanden. Vi arbejder helt fra vuggestuen med at sætte ord på barnets følelser ved at guide, hjælpe, se og forstå hinanden. I børnehaven arbejder vi med trin for trin, hvor der er der fokus på følelserne og empati.

Vi snakker ud for nogle situationsbilleder hvor børnene er med til at komme med løsningsforslag til billedet. Det kan være et barn der sidder og ser ked ud af det, fordi et andet barn har taget det andet barns legetøj. Her arbejder børnene videre med de redskaber som de har tillært sig helt fra vuggestuealderen.

KOMMUNIKATION OG SPROG

”Børns kommunikation og sprog tilegnes og udvikles i nære relationer med barnets forældre, i fællesskaber med andre børn og sammen med det pædagogiske personale.

Det centrale for børns sprogtilegnelse er, at læringsmiljøet understøtter børns kommunikative og sproglige interaktioner med det pædagogiske personale. Det er ligeledes centralt, at det pædagogiske personale er bevidst om, at de fungerer som sproglige rollemodeller for børnene, og at børnene guides til at indgå i fællesskaber med andre børn.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 40-41

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udvikler sprog, der bidrager til, at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn opnår erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og ideer, som børnene kan anvende i sociale fællesskaber.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø børnenes kommunikation og sprog?

Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Kommunikation og sprog
- Tager udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

HVAD VI GØR FOR AT STIMULERE BØRNENE SPROGLIGT:

- Vi bruger rim og remser
- Sange (på dansk og andre sprog)
- Yogaord
- Rundkreds (bruges især i børnehaven)
- Goddag til alle
- Nævner alle børnenes navne
- Pegebøger
- Samtaler (stilladsering)
- Omkring fx tegninger, hvad de leger, osv.
- Dialogisk læsning
- Følelsesbarometer
- Har man solskin eller tordenvejrs indeni?

- Spil til sprogforståelse

Vi bruger disse ting mest under samling, men også i andre i situationer.

Ideer:

- Få nogen udefra ind og lave noget sprogligt
- Interaktivt teater.
- En kunstner.
- Børnehaven → infotavle udenfor ved indgangen
- Så kan forældrene nemmere se, hvad børnene laver i hverdagen.
- Vi vil gerne arbejde mere med kropssprog
- Både i forbindelse med børn og forældre.
- Mere dialogisk læsning
- Eventuelt med tegning til.
- Temaer
- Fx et tema om et land.
- Man kunne inddrage personer, der kommer fra det følgende land.
- Teater
- Lav et teaterstykke hvor børnene eller pædagogerne er skuespiller.
- Inddragelse af sprog i juletid
- Få nissebøger, som man kan læse for børnene hver dag i december.

Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udvikler sprog, der bidrager til, at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden.

Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn opnår erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og ideer, som børnene kan anvende i sociale fællesskaber.

KROP, SANSER OG BEVÆGELSE

”Børn er i verden gennem kroppen, og når de støttes i at bruge, udfordre, eksperimentere, mærke og passe på kroppen – gennem ro og bevægelse – lægges grundlaget for fysisk og psykisk trivsel.

Kroppen er et stort og sammensat sansesystem, som udgør fundamentet for erfaring, viden, følelsesmæssige og sociale processer, ligesom al kommunikation og relationsdannelse udgår fra kroppen”.

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 42-43

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udforsker og eksperimenterer med mange forskellige måder at bruge kroppen på.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn oplever krops- og bevægelsesglæde både i ro og i aktivitet, så børnene bliver fortrolige med deres krop, herunder kropslige fornemmelser, kroppens funktioner, sanser og forskellige former for bevægelse.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø udviklingen af børnenes krop, sanser og bevægelse?

Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Krop, sanser og bevægelse
- Tager udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

1. HVAD VI GØR FOR AT STIMULERE BØRNEKROP OG SANSER:

- Motorikbaner
  - Gå på line, hop over ting, baljer med ting i osv.
  - Man kan evt. bygge forhindringsbaner i store klodser.
  - Legetårn og jordbakken
- Motoriske sanglege
  - Sange der handler om kroppens funktioner
  - Jeg gik mig over sø og land
  - Tag en rød, rød ring (sangleg)
  - Tømmelfinger, tommelfinger
  - De knogler
  - Faldskærmsleg
- Yoga og mindfulness
  - Massage
  - Par-yoga
  - Lave pizza på hinandens ryg
  - Yogiens efterfølger

- Afslapning
  - Til lyden fra instrumenter/musik
    - Fx Swinging Chime
- Fodbold
- Gymnastiksalen og multisalen
  - Redskaber og bolde
- Dans

2. IDEER TIL AKTIVITETER:

- **Spille mere fodbold med børnene i børnehaven**
  - Flere bolde?
- **Tumblelege**
  - Den gode slåskamp
  - Lærer børnene at bruge deres kroppe, aflæse og at lytte.
- **Gå mere tur med børnene**
  - Udforsk de omkringlæggende grønne områder
  - Fx byparken, stadion, skoven og grunden.
- **Sanser**
  - Sanseboks
- **Selvmassage**
- **Flere parlege**
  - Stafet, massage, spejldans osv.

3. HVAD VI FORVENTER AT FÅ UD AF AKTIVITETERNE:

- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udforsker og eksperimenterer med mange forskellige måder at bruge kroppen på.
- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn oplever krops-og bevægelsesglæde både i ro og i aktivitet, så børnene bliver fortrolige med deres krop, herunder kropslige fornemmelser, kroppens funktioner, sanser og forskellige for bevægelser.

NATUR, UDELIV OG SCIENCE

”Naturoplevelser i barndommen har både en følelsesmæssig, en kropslig, en social og en kognitiv dimension.

Naturen er et rum, hvor børn kan eksperimentere og gøre sig de første erfaringer med naturvidenskabelige tænke- og analysemåder. Men naturen er også grundlag for arbejdet med bæredygtighed og samspillet mellem menneske, samfund og natur.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 44-45

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får konkrete erfaringer med naturen, som udvikler deres nysgerrighed og lyst til at udforske naturen, som giver børnene mulighed for at opleve menneskets forbundethed med naturen, og som giver børnene en begyndende forståelse for betydningen af en bæredygtig udvikling.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn aktivt observerer og undersøger naturfænomener i deres omverden, så børnene får erfaringer med at genkende og udtrykke sig om årsag, virkning og sammenhænge, herunder en begyndende matematisk opmærksomhed.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø, at børnene gør sig erfaringer med natur, udeliv og science?

Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Natur, udeliv og science
- Tager udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

Vi bruger skoven året rundt, hvor det undersøgende og undrende er gennemgående.

Vække nysgerrigheden for hvad der sker i naturen, giver en større respekt for naturen.

Tale om vejret er grundlæggende for den danske omgangsform.

Det giver sunde børn at være ude i naturen og få lov til at rode i jorden

Den grovmotoriske udvikling er uundgåelig når man bevæger sig i naturen.

Vi giver børn mulighed for at bruge snitteknive, økser, båndknive og snitbænk

Børn får mulighed for at bruge sav, hammer og søm. Børnene skal lære regler omkring.

De fleste børn vil på et tidspunkt opleve at skære sig i fingeren eller brænde sig på bålet. Det giver en naturlig erfaringsdannelse.

Vi laver ofte bål, hvor ildens element undersøges ved at mærke varmen og stikke pinde ind eller bruge det til madlavning. Vi har altid bål når vi er i skoven. Det bliver et samlingssted.

Børnene får mulighed for at prøve kræfter med at tænde bålet selv.

Vi har ligeledes bålsted på legepladsen, som ofte bruges.

Finde smådyr under en træstub

Gå på opdagelse uden et direkte mål.

Lægge sig i skovbunden, mærke på koldt vand i vandpytter, lytte til regnens trommen.

Udnytte årstidens skiften.

Lege med blade om efteråret

Finde frugter eller bær og bruge dem til madlavning.

Fortælle om bær og vise hvilke bær man må spise og hvilke man får ondt i maven af.

Så frø eller plante blomster.

Italesætte hvor mad kommer fra. Vi tager på besøg på en gård og oplever nogle af de dyr og planter vi alle er afhængige af.

En tur på strudsefarm, hvor vi kan købe kød og æg med hjem. Det at spise et strudseæg giver mulighed for opleve naturen på en helt anden vinkel. Æg er ikke bare det, der kommer i æggebakker, men kan også være kæmpestore fra strudser eller små fra frøer og tudser.

Lærer regler om at begå sig i naturen og have respekt for dyr og planter.

Passe på naturen – samle skrald.

Samle svampe – ingen svampe er så giftige at man ikke kan røre ved dem.

Naturen er lige uden for døren

Vi bruger byparken, hvor der er mulighed for at følge året gang, vade i bækken, løbe på bakkerne.

Brug naturens materialer til at spille kryds og bolle

Lave naturbingo, hvor der skal findes nogle bestemte ting i skoven

Hvis en forælder finder et trafikdræbt dyr kan vi tage det hjem i børnehaven. Man får en mulighed for at opleve et vildt dyr på nært hold. Børnene kan være med til at skinde og parterer dyret. Vi undersøger hvad der er inde i et dyr. Hvordan ser hjertet ud, hvor sidder lungerne, hvordan lugter det når maven skæres op.

I glassalen har vi et undreskab, hvor ting fra naturen som børnene har fundet bliver samlet og udstillet. Der er mange mærkelige ting, man kan undre sig over.

Vi har flere udstoppede dyr, der kan give anledning gode snakke. Om man går i vuggestue eller børnehave er dyr altid et godt samtaleemne.

Vi har lavet et insekthotel på legepladsen, som giver anledning til en snak om insekter og deres betydning.

På legepladsen laver vi vandbaner af gamle gulvtæpperør. Børnene kan selv justerer og hælde vand i og dermed undersøge hvordan vand bevæger sig.

Ture til stranden giver en stor sanselig oplevelse og giver samtidig mulighed for at opleve en helt anden natur. Da vi har egen bus skolen, er ture ud til andre destinationer en mulighed.

Undersøge fysikkens love. Varme, magnetisme, tyngdekraft, vindens kraft osv.

Vuggestuen ”maler” med vand på legepladsen.

Undersøge hvordan vand løber ud af koppen, når den vendes på hovedet.

KULTUR, ÆSTETIK OG FÆLLESSKAB

”Kultur er en kunstnerisk, skabende kraft, der aktiverer børns sanser og følelser, ligesom det er kulturelle værdier, som børn tilegner sig i hverdagslivet.

Gennem læringsmiljøer med fokus på kultur kan børn møde nye sider af sig selv, få mulighed for at udtrykke sig på mange forskellige måder og forstå deres omverden.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 46-47

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn indgår i ligeværdige og forskellige former for fællesskaber, hvor de oplever egne og andres kulturelle baggrunde, normer, traditioner og værdier.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får mange forskellige kulturelle oplevelser, både som tilskuere og aktive deltagere, som stimulerer børnenes engagement, fantasi, kreativitet og nysgerrighed, og at børnene får erfaringer med at anvende forskellige materialer, redskaber og medier.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø, at børnene gør sig erfaringer med kultur, æstetik og fællesskab?

Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Kultur, æstetik og fællesskab

Tager udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag

Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

Vi tager på tur i lokal området, hvor børnene bl.a. får lov at sjaske i vand, gå i vandet, dasker med en pind i vandet og kaster sten, gå og løber i vandet, og er meget opslugte af hvordan vandet reagerer når de gør de forskellige bevægelser. Her kan vi rigtig se hvordan børnene spejler sig i hinanden og prøver det af de ser, dette er med til at give både god relations dannelse og et godt fællesskab følelse.

Vi snakker og kigger på de høje træer om bladene der skifter farver, falder ned, bevæger sig pga. vinden. De får lov at føle på dem, og kaste med dem, gå i dem, sparke til dem, kaste dem op i luften.

Vi snakker om de forskellige årstider, og hvordan det påvirker naturen.

Vi laver bål hvor børnene er med til at tilberede maden, de smager på maden, oplever duften, det skaber fællesskab, de bliver modige, det på hinanden når den ene smager på det, gør de andre også. De bliver draget af duften og ved at de skal har været med i processen med at lave maden.

Lege med faldskærm, hvor de får karruseltur hvor de bliver drejet rundt, der laves hule hvor de er under hvor de kan kigge alle de forskellige farver, de mærker vinden i håret når der laves blæsevej. Vi synger mens vi går rundt. Vi har bolde med, hvor vi ser hvordan de bevæger sig når vi styrer faldskærmen.

Vi er kreative efter årstid og højtider, hvor vi bl.a. bruger naturen og også snakker om højtiderne, læser bøger for dem osv.

Hele året er vi kreative med bl.a. at male, klippe, klister, farvelægge tegninger. Det kan være så simpelt og spontant som at male med almindelig regnvand og en pensel på legepladsen til at en planlagt voksen styret aktivitet. Fx mælkekartoner der klippes, males, pyntes, så karse og følge processen.

Til jul og påske har vi julefrokost og påskefrokost. Der medbringer børnene selv noget til bordet, har de børn med anden etnisk herkomst været gode til at tage noget med som er en del af deres kultur, dette har inspireret os til at inviterer deres kultur mere ind og fx lave det som et tema hvor vi smager på noget nyt mad og ev.t lege, blive klogere på deres kultur.

”Lederen af dagtilbuddet er ansvarlig for at etablere en evalueringskultur i dagtilbuddet, som skal udvikle og kvalificere det pædagogiske læringsmiljø.

Lederen er ansvarlig for, at arbejdet med den pædagogiske læreplan evalueres mindst hvert andet år med henblik på at udvikle arbejdet. Evalueringen skal tage udgangspunkt i de pædagogiske mål og herunder en vurdering af sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø i dagtilbuddet og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Evalueringen skal offentliggøres.

Lederen af dagtilbuddet er ansvarlig for at sikre en løbende pædagogisk dokumentation af sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Den pædagogiske dokumentation skal indgå i evalueringen.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 50-51

Det er ikke et lovkrav at beskrive dagtilbuddets dokumentations- og evalueringspraksis i den pædagogiske læreplan, men det kan være en fordel i udarbejdelsen af læreplanen at forholde sig til den løbende opfølgning og evaluering af indholdet i læreplanen.

HVORDAN SKABER VI EN EVALUERINGSKULTUR, SOM UDVIKLER OG KVALIFICERER VORES PÆDAGOGISKE LÆRINGSMILJØ?

Det vil sige, hvordan dokumenterer og evaluerer vi løbende vores pædagogiske arbejde, herunder sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og de tolv pædagogiske mål?

Via skema til handling evalueres aktiviteter og læringsmiljøer løbende ved stuemøder og personalemøder.

HVORDAN EVALUERER VI ARBEJDET MED DEN PÆDAGOGISKE LÆREPLAN, SOM SKAL FORETAGES MINDST HVERT ANDET ÅR?

Som en del af en pædagogisk dag bearbejdes den pædagogiske læreplan, hvert andet år.

HER KAN I FINDE YDERLIGERE INSPIRATION TIL ARBEJDET MED DEN PÆDAGOGISKE LÆREPLAN

Til at understøtte og inspirere jeres videre arbejde med den styrkede pædagogiske læreplan er der udviklet en række øvrige materialer. Alle inspirationsmaterialer – nuværende og kommende – kan findes på www.emu.dk/omraade/daqtilbud

Redskab til selvevaluering er en ramme til systematisk at analysere jeres praksis inden for centrale områder i den styrkede pædagogiske læreplan.

Redskab til forankringsproces indeholder fem tilgange til, hvordan I kan arbejde med forandring og forankring af et stærkt pædagogisk læringsmiljø.

Film introducerer indholdet i og illustrerer hovedpointer fra publikationen *Den styrkede pædagogiske læreplan*.

Forskellige tematiske materialer dykker ned i viden om et tema og giver inspiration til dialog og handling. Her er bl.a. materialer om evaluering af pædagogisk praksis, som understøtter en systematisk tilgang til det at evaluere.

Der offentliggøres løbende nye temaer.

Pædagogisk læreplan

© 2019

Danmarks Evalueringsinstitut og Børne- og Socialministeriet

Citat med kildeangivelse er tilladt

Design: BGRAPHIC